

Verbien merkitykset tehtävänannoissa

Miten tehtävänannon aloitusverbi ohjaa vastaamaan?

Tehtävänanto täytyy lukea huolella. On kiinnitettävä huomiota siihen, mitä kysytään ja miten. Tässä dokumentissa on esitelty erilaisia tehtäviin sisältyviä verbejä ja selitetty, miten näitä tehtäviä olisi hyvä lähestyä. Esimerkit ovat ylioppilaskokeista. Tehtävien aineistot eivät ole mukana.

Valitse

Valitse käskää tekemään valinnan joko annetuista tai kokelaan itse valitsemista vaihtoehdoista. Jälkimmäisessä tapauksessa tehty valinta kannattaa aina perustella lyhyesti.

Esimerkki: *Menneisyydessä merkittävää tuhoa aiheuttaneina tauteina mainitaan usein rutto, kolera, keltatauti, malaria, tuberkuloosi, influenssa, tuli- ja tuhkarokko ja aids. **Valitse** kaksi näistä taudeista ja tarkastele niiden vaikutuksia historiassa.*

Tässä tehtävässä voi valita annetuista vaihtoehdoista vapaasti kaksi tuhoa aiheuttanutta tautia. Valinnasta riippuu, millainen aikaperspektiivi vastaukselle tulee. Päähuomion pitää olla tautien vaikutusten käsittelyssä, ei niiden kuvailussa.

Esimerkki: *Historioitsija Urs Bitterli (1935–2021) erotti teollista aikakautta edeltävällä ajalla esiintyneissä eurooppalaisten ja muiden kansojen kohtaamisissa kolme eri tyyppiä: lyhyet satunnaiset kontaktit, konfliktit ja vastavuoroinen pitkäkestoinen kanssakäyminen. Tarkastele, minkälaisia erityyppisiä kohtaamisia esiintyi **valitsemallasi** Euroopan ulkopuolisella kulttuurialueella ennen 1900-lukua, ja pohdi, mitkä seikat vaikuttivat siihen, minkä tyyppisiksi kohtaamiset muodostuivat.*

Vastaaja valitsee itse tarkasteltavan kulttuurialueen. Valinnasta ja sen rajauksesta riippuu, kuinka laaja vastauksesta tulee. Tehtävässä pitää käsitellä erilaisia kohtaamisia, joita on kolmea tyyppiä. Lisäksi on selitettävä, mitkä tekijät muokkasivat kohtaamisia. Jos valitulla alueella ei esiintynyt jotain tyyppiä, sekin pitäisi mainita. Aikarajaus on hyvä huomata. Esimerkkejä kohtaamisista olisi hyvä saada eri aikakausilta.

Tarkastele

Tarkastele-verbiä käytetään usein aineistotehtävissä, mutta sitä esiintyy myös esseetehtävissä. Jos kyseessä on aineistotehtävä, aineistosta pitäisi tehdä huomioita ja löytää olennainen asia. Esseetehtävässä oletetaan, että vastaaja tietää keskeiset tarkasteltavat asiat ja esittelee niitä. Tarkasteluun liittyy usein myös analysointia ja tulkintaa eri näkökulmista.

Esimerkki: *Tarkastele tekstikatkelmassa ja videokatkelmassa esitettyjä näkemyksiä niiden historiallisessa kontekstissa ja analysoi, miten isolaatiopolitiikka ja interventionismi katkelmissa ilmenevät.*

Kahdesta materiaalista pitää löytää keskeinen sisältö, jonka jälkeen niitä on arvioitava aikakauteen peilaten. Tämän jälkeen pitää vielä selvittää, miten kaksi poliittista suuntausta näkyy aineistoissa. Käytännössä aineistoista pitää löytää ko. suuntauksia tukevia kohtia.

Esimerkki: *Tarkastele tiedonvälityksen keskeisimpiä innovaatioita keskiajalta ensimmäiseen maailmansotaan ja pohdi niiden yhteiskunnallista merkitystä.*

Tehtävässä pyydetään valitsemaan tarkasteltavat innovaatiot. Innovaatiot olisi hyvä esitellä aikajärjestyksessä, ja niitä olisi hyvä olla eri vuosisadoilta. Jokaisen innovaation kohdalla pitää esitellä sen yhteiskunnallinen vaikutus tai merkitys.

Pohdi

Pohdi antaa vastaajalle vapauksia mutta velvoittaa myös tekemään vertailuja tai punnitsemaan vaihtoehtoja. Se voi myös vaatia eri näkökulmien esille tuomista. Tekstin saa helpommin pohtivaksi, jos käyttää tiettyjä pohtimista osoittavia sanoja, kuten *toisaalta*.

Esimerkki: *Pohdi tekstikatkelmien pohjalta, mitkä seikat selittävät kylmän sodan vaihtumista epävakaaaksi niin kutsutuksi kuumaksi rauhaksi.*

Tehtävässä on useampia dokumentteja, joita pitää hyödyntää vastauksessa. Dokumentteja voi vertailla, ja niistä voi nostaa esille eri näkökulmia. Keskeistä on löytää ja pohtia niitä tekijöitä, jotka muuttivat tilanteen kuumaksi rauhaksi.

Esimerkki: *Miten urbanisoituminen muutti elämää Euroopan kaupungeissa? Pohdi asiaa kuvia hyödyntäen.*

Tehtävässä käsketään hyödyntämään pohdinnassa kuvia kaupungeista. Kuvista pitäisi löytää mahdollisimman monta esimerkkiä muutoksesta, mutta vastaus voi laajentua kuvien ulkopuolelle.

Hyödynnä

Hyödynnä on uusi tulokas ylioppilaskokeessa, mutta kehoitus on syytä huomioida. Vastauksessa pitää näkyä, että annettua aineistoa on hyödynnetty.

Esimerkki: *1800-luvun loppupuolen Pietaria on kuvattu ”idän Amerikaksi” tai ”yhdeksi maailman suurimmista suomenkielisistä kaupungeista”. Pohdi, mitkä tekijät vaikuttivat Pietarin suomalaisten määrään 1800-luvun lopulta 1920-luvulle. **Hyödynnä** vastauksessasi taulukkoa.*

Tehtävässä taulukko kertoo suomalaisten määrän vähentymisestä Pietarissa. Taulukon lukuja pitää osata kommentoida ja liittää aikakauden tapahtumiin, esimerkiksi venäläistämiskausiin, Suomen itsenäistymiseen ja sisällissotaan. Tilaston alussa suomalaisten määrä on suurimmillaan. Se, miksi suomalaiset Pietariin hakeutuivat, pitäisi pystyä selittämään ennen laskevien lukujen tulkitsemista.

Esimerkki: *Esitä perusteltu selitys sille, miksi asukkaat hylkäsivät Little Oxendonin (kuva). **Hyödynnä** vastauksessasi tekstikatkelmaa.*

Tämä tehtävä voisi olla oma ryhmänään, sillä se edustaa uutta tehtävätyyppiä kokeessa. Tehtävä mittaa tiedon soveltamista, ja vastauksessa pitää hyödyntää annettua materiaalia. Selityksen pitää osin perustua annettuihin aineistoihin.

Analysoi

Analysointi tarkoittaa yleisesti aineiston tai asian purkamista pienempiin paloihin ja niiden pohtimista ja erittelyä. Analyysin avulla haetaan esimerkiksi erilaisia muutoksia tai eritellään toimintatapoja.

Esimerkki: ***Analysoi** aineistoja käyttäen, mitä muutoksia Suomen ja Saksan suhteissa tapahtui vuoden 1918 aikana.*

Aineistot ovat samalta vuodelta, mutta niistä pitäisi löytää tai eritellä muutoksia Suomen ja Saksan välisissä suhteissa. Vastauksessa pitää viitata dokumentteihin ja löytää niistä tukea muutoksille. Aikarajaus on tiukka, ja siinä on syytä pysyä.

Esimerkki: ***Analysoi** kartan pohjalta, miten kaupunkiverkko kartan kuvaamalla alueella kehittyi keskiajalta 1700-alkuun mennessä, ja pohdi kaupunkiverkon kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä.*

Tehtävässä on selkeä aikarajaus. Kartasta pitää löytää kaupunkien perustamiseen liittyvä kehityslinja, jota analysoidaan aikarajauksen raameissa. Kysymyksen pohdi-osassa selvitetään syyt, jotka vaikuttivat kaupunkien määrän kasvuun. Tässä on hyvä huomata myös alueellinen kehitys määrällisen kehityksen lisäksi.

Erittele

Kun aihetta *eritellään*, siitä

- nostetaan asioita selkeästi esille **ja**
- osoitetaan esille nostettujen asioiden toisiin asioihin **tai**
- luodaan selkeä kehityslinja.

Esimerkki: Erittele, miten kreikkalainen kulttuuri vaikutti antiikin Rooman kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Roomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta pitäisi osoittaa asioita, jotka ovat tulleet Kreikasta. Lisäksi on osoitettava ja selitettävä näiden asioiden kreikkalaiset juuret. Vastaukseen pitää saada osia sekä kulttuurista että yhteiskunnasta.

Esimerkki: Erittele, miten Saksa toimi ulkopoliitikassaan piirroksen julkaisuajasta lähtien toisen maailmansodan syttymiseen saakka.

Tehtävä vaati nostamaan esiin Saksan ulkopoliittiset toimet ja käymään ne läpi kronologisesti. Tällöin syntyy tehtävässä haluttu selkeä kehityslinja. Aikarajaus on tarkka eli kuvan piirtämishetkestä syyskuun 1939 alkuun.

Tulkitse

Tulkitse ohjaa etsimään aineistosta esimerkiksi olennaiset asiat tai aineistojen keskinäiset ristiriidat. Tulkinta osoittaa, että vastaaja ymmärtää aineistoa. Löydettyjä tulkintoja pitää usein vielä arvioida.

Esimerkki: Erittele, mitä syitä kukin tutkija tekstikatkelmissa painottaa nuijasodan synnyssä, ja pohdi, mikä tulkinta tai mitkä tulkinnat vaikuttavat uskottavimmilta.

Tehtävässä pitää ensin tutkia aineistoa ja eritellä sieltä kunkin tutkijan tulkinnat ja huomioitava lähdekritiikki. Oman arvion perusteella on valittava, mikä tulkinnoista on osuvin. Viimeiseen kysymykseen ei ole olemassa oikeaa vastausta, joten oma pohdinta ja sen perusteleva on keskiössä.

Esimerkki: Tulkitse piirrosta.

Tämä on yksinkertainen tehtävä, jossa tulkitaan kuvaa. Vastauksessa on kerrottava, mikä on kuvan sanoma ja miten se esitetty.

Arvioi

Arviointi vaatii oman selkeän ja punnitun mielipiteen esittämistä. Jos tehtävässä on aineisto, sitä täytyy käyttää arvioinnin pohjana. Aineistosta tehdään siis oma tulkinta, minkä jälkeen oma näkemys tuodaan esille.

Esimerkki: *Tekstikatkelmassa toimittaja, entinen SDP:n kansanedustaja Lasse Lehtinen ottaa kantaa termiin Paasikiven–Kekkosen linja. Arvioi Lehtisen näkemyksen osuvuutta.*

Paasikiven–Kekkosen linjasta on Suomessa vakiintunut näkemys. Lehtisen kannanottoa pitää arvioida siihen rinnastaen. Arvio voi olla Lehtisen näkemystä tukeva tai vastustava.

Esimerkki: *Arvioi, miten Yhdysvallat lähivuosina toteuttaa isolaatiopolitiikkaa ja interventionismia ulkopoliitikassaan, ja perustelee arviosi.*

Tehtävässä on lähtökohtana kaksi toisensa osin poissulkevaa käsitettä, isolaatio ja interventionismi. Tehtävään ei ole olemassa oikeaa vastausta, joten vastauksen arvo korostuu perusteluissa. Kysymys sallisi aika hurjatkin skenaarit, mutta sellaisia kannattaa välttää.

Vertaile

Vertaillessa täytyy kertoa vertailtavien asioiden yhtäläisyydet ja erot. Lisäksi pitäisi pohtia, mistä nämä johtuvat. Pelkkä erojen tai yhtäläisyyksien listaaminen ei tee vastauksesta hyvää. Vertailutehtävät ovat usein aineistotehtäviä.

Esimerkki: *Vertaile tekstikatkelmia ja pohdi, miksi kukin niistä antaa erilaisen kuvan kuningatar Kristiinasta.*

Tehtävässä pitää hahmottaa, millaisen kuvan Kristiinasta kukin aineisto antaa, ja ymmärtää syyt kuvausten eroille. Analyysissa on käytettävä lähdekritiikkiä ja pohdittava esimerkiksi aineistojen muotoa ja tekoaikaa.

Esimerkki: *Vertaa tekstikatkelmien käsitystä Kustaa Vaasan roolista reformaation toteutumisessa Ruotsin valtakunnassa. Pohdi näkemyserojen syitä.*

Tämä tehtävä alkaa myös aineistojen tulkinnalla ja niiden keskinäisellä vertailulla. *Pohdi*-osuus ohjaa selkeästi lähdekritiikin käyttöön.